

Det oberoende norske ”debattbiblioteket” væxer fram

Svenske og norske biblioteklover er revidert, med nye punkt om demokrati og debatt. Den norske er mest radikal og konkret, og her er mange bibliotek godt i gang med å utvikle tilbudet til publikum. Kanskje kan svenske bibliotek lære noe av den norske prosessen.

Text: Anders Ericson

Illustrasjoner: Balsam Karam

Svenske folkebibliotek skal nå ”verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning”. Da forslaget ble presentert i fjor ble det lite debatt, og på sin blogg spør nå Peter Alsbyer: ”hur ska det göras i praktiken?”¹

Tillegget til den norske §1 lyder: ”Folkebibliotekene skal være en uavhengig møteplass og arena for offentlig samtale og debatt”. Ordet ”uavhengig” – på svensk: ”oberoende” – kom overraskende på de fleste, men ikke på Norsk Bibliotekforening (NBF), som i den offentlige høringen [bør jeg skrive: remissen?] foreslo å legge til dette ene ordet.

Denne gangen var ikke den nye paragrafen bare en stadfesting av innarbeidet praksis. Det hadde naturligvis forekommet debatter under arrangement, men få bibliotek hadde hatt som definert mål å fremme samfunnsutviklingen gjennom debatter.

Og det tok tid før bibliotekmiljøet sjøl begynte å diskutere realiteten i det nye ordet ”uavhengig”. I april 2013 la regjeringa fram dette i sitt endelige forslag, og lenge var Mariann Schjeide, biblioteksjef i Ålesund, nesten alene opptatt av dette i offentligheten. Hun er fortsatt en pådriver her, og fra mars som nyvalgt leder av NBF.

Biblioteksjefen er blitt redaktør

I mai i år, i *Bibliotekforum* nr. 3, bekreftet så Norges kulturminister, Torhild Widvey, at ”Det er biblioteksjefene selv som velger og prioriterer hvordan de vil oppnå målene i den nye formålsparagrafen [...] biblioteksjefen skal stå fritt til å plan-

Nationalbiblioteket i Oslo. Foto: Ketil Born.

legge aktiviteter ved et folkebibliotek. Bibliotekledelsen [...] vil innta en redaktørliknende rolle”. Og, sier hun: ”Jeg tror det er viktig at biblioteket løfter frem temaer som engasjerer innbyggerne lokalt, for å bevare sin relevans”².

Fra juletider og fram til da hadde debatten gått om biblioteksjefens nye status, også i rikspresen, med ledere og enkelte kronikker også av folk utenfor bibliotekmiljøet. Innen kulturministeren kom på banen var det en del skepsis. Ville biblioteksjefen likevel bli overkjørt av kommuneledelsen? Har bibliotekarene den rette kompetansen og holdningen? Noe som naturligvis kan være et poeng noen steder. En

1. <http://peterals.wordpress.com/2014/04/09/verka-for-det-demokratiska-samhallets-utveckling/>.

2. <http://norskbiobibliotekforening.no/bibliotekforum/pdf-oversikt/>.

undersøkelse viste at sjefene på mindre bibliotek var usikre på sin nye rolle. Man har jo hørt om biblioteknemder som kontrollerte bokvalget på 1960-tallet og tidligere.

Men flere bibliotek har nå tatt steget og arrangerer debatter. Man eksperimenterer og får erfaringer. Så bra har det gått, at på en konferanse i mai sa styrelederen i Norsk PEN, William Nygaard (mest kjent som forlegger av Rushdies "Sataniske vers" og for å ha overlevd et attentat mot seg i 1993), at biblioteka har kommet langt på kort tid med sin egen debattprofil. Og flere ledere tilsvarende svenske kommunedirektører og kommunalråd er positive og bifaller biblioteksjefenes nye frie posisjon.

Statsstøtte

Det fins ingen totaloversikt over "debattbibliotekene", men i april ga Nasjonalbiblioteket 12,1 millioner kroner i støtte til 62 lokale og regionale prosjekt som skal utvikle folkebibliotekene som debattarenaer.

Mange prioriterer debatter om lokale saker, som kommunale planer, bygge- og veiprosjekt eller problem som naturskader. Noen har også debatter om "rikstema", som for eksempel "oljeavvending" (hva gjør Norge når det blir slutt på oljen?), eller også globale, som matpolitikk, miljøvern eller sosiale saker.

Det blir debatter om kommunestruktur, etter at den markedsliberale regjeringen nå vil slå sammen kommuner. Slike debatter ønsker ikke alle kommuneledelser å ta, men det kan altså biblioteket. Eventuelle protester fra kommuneledelsen kan avvises med referanse til loven og kulturministeren.

Flere bibliotek samarbeider med frivillige organisasjoner om møteserier, som for eksempel Naturvernforbundet og Human-Etisk Forbund (jmfør Humanisterna i Sverige). Noen velger å bare stille lokaler til rådighet og ikke arrangere egne debatter.

"Debattbiblioteket" kan være komplisert, kanskje spesielt for små bibliotek. I Vestfold har derfor flere bibliotek gått sammen om "Litteraturhus Vestfold". Det samme i Nord-Trøndelag og Hardanger. Fylkesbibliotek bidrar ofte i prosessene.

Litteraturhus og bibliotek

I tillegg til NBF:s tilføyelse av ordet "uavhengig", påvirket nok to andre spesielle omstendigheter den radikale paragrafen. Det ene var forskningsprosjektet PLACE ved Høgskolen i Oslo, som har vist bibliotekets unike styrke som tverrkulturell møteplass. Det andre er etableringen av 8-10 private "litteraturhus" i større og mellomstore byer, noen steder med kommunalt bidrag. Donatorer og litterære miljø har typisk tatt initiativet, men også bibliotek, som i Bodø med "Stormen bibliotek og litteraturhus". Det første litteraturhuset i Oslo i 2007 hadde tyske forbilder, og debatter er her en sentral ingrediens. Det har noen steder vært konkurranse mellom de to institusjonstypene, og den nye paragrafen gjenspeiler nok rikspolitikernes sympati for biblioteket.

Det er vanlig at "debattbiblioteket" prioriterer kontroversielle saker og debatter som sjelden eller aldri tas av andre. I fjor ble flere alvorlige "ikke-saker" eller "blindsoner" både i pressen og andre presumptivt demokratiske organ avslørt i to ulike bøker. For eksempel har det vært lite pressekritikk av norsk bistandspolitikk, av den statlige pensjonsreformen i 2010 og av oljeboomen i Nord-Norge. I lokal presse er situasjonen enda dårligere.

Bibliotekarene må kunne takle konflikter. I Kristiansand i vinter klagde en innvandringsfiendtlig organisasjon på at de ikke fikk leie biblioteklokaler til et arrangement. Biblioteket fikk medhold hos politikerne, men innbød så til et bredt møte om innvandring, også med ytterfløyene i panelet. I Stavanger innbød man en åpen rasist til en debatt om personens egen virksomhet. Noen debattanter avstod, men andre stilte opp, fra begge sider, og lokalpressen mente det ble et godt arrangement.

Hva med Sverige?

"Ytringsfrihetsfundamentalist" er blitt nesten en hedersbetegnelse i Norge, trass i eller også på grunn av debatten etter 22. juli. Én av disse er PEN:s William Nygaard, og han har uttalt seg til fordel for bibliotek som også inviterer ytterfløyene til debatt, som Stavanger bibliotek.

I et intervju i Bibliotekforum nr. 3 i år dro han inn Sverige i denne debatten: "Den politiske korrektheten i Sverige har blitt et traume. Vi burde sende noen nordmenn over grensen for å utfordre dem. Ytringsfrihet er å akseptere den stemme man ikke liker. Som debattarrangører må biblioteksjefene forstå det samfunnet de er en del av og irritere seg over preserende problemstillinger som ikke blir reist".

Men hva kan eventuelt svenske bibliotek gjøre, de som, ulikt de norske, ikke er juridisk "oberoende"?

Jeg mener kommunale bibliotek gjerne kan arrangere kontroversielle debatter, for eksempel om krav i befolkningen som kommuneledelsen er imot, og så svare på eventuelle represalier med blant annet "IFLA:s forklaring om bibliotek och intellektuell frihet". Der siste kulepunkt lyder:

Bibliotekarier och annan professionell bibliotekspersonal skall uppfylla sina förpliktelser både gentemot arbetsgivare och biblioteksanvändare. I händelse av konflikt mellan dessa förpliktelser har ansvaret mot användaren företräde³

Lillehammer bibliotek holdt for ti år siden, altså lenge før lovrevisjonen, store folkemøter om byutvikling og om jernbane versus ny motorvei. Biblioteksjefen forteller at "enkelte politikere og administratorer ble sure, men folk flest satte stor pris på det".

"Folkets forskningsentral"

Når alt dette er sagt, så mener jeg personlig at norske bibliotek det siste året har hatt et for stort fokus på de fysiske debat-

3. http://archive.ifla.org/faife/policy/iflastat/iflastat_se.htm.

tene. Det fins et videre potensial i den nye paragrafen, spesielt når det gjelder egen publisering.

Det forekommer at bibliotek eller entusiaster i personalet publiserer i form av å skrive på Wikipedia. Men ellers kan det dessverre se ut som at bibliotekarer mener, som mange ”der ute”, at ”Google er blitt så bra” at biblioteket kan slippe av i forhold til Internett.

For ti og femten år siden var det vanlig med emnelister og -portaler. I dag har noen få bibliotek netjtjenester av typen Universitetsbiblioteket i Oslos ”Global Surveillance”.⁴ Her samler og annoterer man lenker til det viktigste som skrives i Norge og på engelsk om overvåking, med vekt på Wikileaks og Snowden.

Mitt eget bidrag til dette har vært konseptet ”Biblioteket tar saka”. For åtte år siden gjorde jeg en website for et bibliotek, med viktig informasjon og dokument om en planlagt

sivil flyplass, da lokalpressen og myndighetene gjorde en altfor dårlig jobb. På bloggen med samme navn forsøker jeg nå å få med det viktigste også om ”debattbiblioteket”.⁵

Men med slike fokuserte tjenester, gjerne i kombinasjon med blogger, bør bibliotek kunne gripe inn i aktuelle debatter i og utenfor lokalsamfunnet. Biblioteket kan på denne måten bli ”folkets forskningsentral”, som Sven Lindqvist gikk inn for i et intervju jeg gjorde med ham i 1994.

Det ”oberoende” biblioteket mener jeg bør bli et mål for alle bibliotek og bibliotekorganisasjoner. Den som vil tenke nærmere over nødvendigheten og konsekvensene av dette, bør lese finske Mikael Bööks bok *Biblioteksaktivisten*.

4. <http://bibliotekettarsaka.wordpress.com/2013/10/30/ub-oslo-tar-saka-og-overvaker-overvakerne/>.

5. <http://bibliotekettarsaka.wordpress.com/>.